

МОВЫ РЫСЫ НЕПАЎТОРНЫЯ

Мова мастацкіх твораў

Алена БАГАМОЛАВА,
кандыдат філалагічных навук

ЭКСПРЭСІЎНАСЦЬ АЎТАРСКАГА МАЎЛЕННЯ ВІТАЎТА ЧАРОПКИ

УДК 821.161.3-311.6.09 Чаропка

Мастацкае маўленне ўяўляе сабой складаную паўзроўневую сістэму. Прадуктыўнымі сродкамі стварэння вобразнасці і экспрэсіўнасці з'яўляюцца маўленчыя адзінкі лексічнага ўзроўню мовы. Тропы, як правіла, маюць аўтарскі змест і адметную функцыю, якая канкрэтызуецца ў залежнасці ад кантэксту, жанру, тэмы і ідэі твора.

Ключавыя словы: *экспрэсіўнасць, маўленчы ўзровень, стылеўтваральныя сродкі, эстэтычная функцыя, эпітэт, метафара, таўталогія, антытэза, устойлівыя выразы, інтэртэкстуальнасць, В. Чаропка.*

Artistic speaking is a complex semi-level system. The lexical level of the language is a productive means of creating imagery and expressiveness. Tropes, as a rule, have an author's content and a distinctive function, which is specified depending on the context, genre, theme and idea of the work.

“Гэты свет не для мяне...”: 3 нізкі “Запасная кніжыца жыцця” – 2003–2017 гг.* – так вызначыў Вітаўт Чаропка назву сваіх праявістых нататак. Безумоўна, назва падагульняе змест, рэкламуе яго, увасабляе ідэю. Навукоўцы слухна адзначаюць, што «ўніверсальным “аккумулятарам” сэнсу твора з’яўляюцца моцныя пазіцыі тэксту, да якіх адносяцца заглавак, эпіграф, пачатак і канец» [8, с. 166]. Чаму *запасная* і чаму *кніжыца жыцця*? Два гэтыя словы падназвы адсылаюць чытача да запіснай кніжкі і да скарынаўскай “Малой падарожнай кніжыцы”. Магчыма, запісная і ёсць *запасная*: тут можна яшчэ раз пражыць перажытае, яшчэ раз падумаць, але не пра ўсё, а пра тое, што асабліва кранула і не ідзе ні з галавы, ні з сэрца. І чаму аўтар, запісаўшы, перажыўшы не адзін раз розныя сітуацыі, прыходзіць да такой агульнай назвы – “Гэты свет не для мяне...”? Вядома таксама, што “кантэкстам, які семантызуе заглавак, з’яўляецца ўвесь тэкст, ён убірае ў сябе ўсю шырыню і глыбіню асацыятыўных асэнсаванняў вобраза. Значыць, назва ўсведамляецца і самімі мастакамі слова” [8, с. 166]. Што так кранае душу пісьменніка і трымае яе?.. Калі жыццё – падарожжа, то кніжыца гэтая пра тое, што аўтара напаткала ў жыццёвым падарожжы і пра што нам, чытачам, пакуль не позна, трэба задумацца: што трэба браць ці не браць у свой жыццёвы шлях. Чым увогуле напоўнены чалавек, жыццё яго і сама Душа, каб жыць у шчасці і спакоі?

Першае, з чаго пачынаюцца аўтарскія развагі-ўспаміны – якраз тое, чаго не трэба браць у падарожжа, з чым не трэба ісці па жыцці. І гэ-та надзвычай запамінальныя радкі, бо прэтэндуюць на папаўненне беларускай афарыстыкі: ...*калі няма кароны на галаве, дык і не зваліцца яна долу...* Такая падказка дапаможа не збытаць *годнасць з ганарлівасцю*: і калі першае слова пра пачуццё самапавагі, то другое пра непавагу да бліжняга, пра пыху як грэх.

Усе паняцці – складнікі лёсу – кладуцца на вагі, дзе падзяляюцца і ўзважваюцца “мінус” і “плюс” адносна вопыту чалавека і агульначалавечай маралі. Святое, незабыўнае, важнае – любоў да маці; родныя, сваякі, сябры і знаёмыя; своечасовае ці позняе раскаянне; натуральнае пачуццё самазахавання; усюдысны Бог, Анёлы; выратавальныя крыж і меч; каханая душа; каліласкавая мова, людзі, праўда, таямніца, дзеці, сон, сябры, Прыгажосць / Пекната, Каханне і інш. Аднак можна паспрабаваць узяць у жыццёвае падарожжа іншыя “скарбы”: паўнюцькі мех грошай; крыўду, як сізіфаў камень; здраду і яе паплечніцу ману; бяскрылых анёлаў; адзіноту, грэх і спакусу; ляноту; людзей без ценяў; куміраў, а таксама шматбожжа...

Хто і што пераважае ў гэтых шляхах часу і лёсу? Чаму, шаноўны аўтар, не для Вас гэты свет? Жыццё дае, ды і кожны сам выбірае, што браць з сабою ў дарогу... У чым гармонія існавання? Магчыма, у адзінстве і барацьбе супрацьлегласцей? Гэтыя і іншыя пытанні ўзнікаюць у чытача; у кожнага свой вопыт: вопыт кожнага каштоўны, а ўласны ўвогуле бясконны. Якія словы знаходзіць аўтар, каб напоўніць думкай і

* Чаропка, В. Гэты свет не для мяне... : 3 нізкі “Запасная кніжыца жыцця” – 2003–2017 гг. / В. Чаропка // Дзеяслоў. – 2018. – № 4 (95). – С. 135–148.

пачуццём сваю запасную кніжыцу? Д. Шмялёў зазначае, што “асаблівасці мовы і стылю пісьменніка, відаць, будуць зразумелымі толькі тады, калі лінгвістычны аналіз твора дапаможа ўсвядоміць, якія менавіта спосабы пабудовы метафар, як і іншых паэтычных тропаў, пераважаюць у творчасці пісьменніка” [10, с. 663]. Варта дадаць, што пры філалагічным аналізе любога мастацкага тэксту, акрамя ўсяго, трэба ўлічваць асаблівасці кампазіцыі, жанру і іх цесную сувязь з тэмай, ідэяй.

На лексічным узроўні сустракаецца шэраг прадуктыўных адзінак, якія разглядаюцца як стылеўтваральныя. Так, **эпітэт** у аналізаваным творы – частаўжывальны троп: як важная сэнсавая дэталё ён мае разнастайную структуру і вызначаецца зместавай аб’ёмнасцю, вобразнай дакладнасцю. Найбольш частотная разнавіднасць – прыметнік з пераносным значэннем (метафарычны эпітэт агульнамоўнага ці аўтарскага зместу): *галоднае натхненне; шэрая рэчаіснасць; дзіравая, слізкая душа; чужыя рукі; пластмасавыя, штучныя крылы; сляная страсць; спрадвечнае* Калі ласка; *безабаронная прастата; магічныя* словы малёбы; *Прыгажосць недаступная; Пекната недасягальная; фальшывы* сорам; *завірушная* зіма; *асвяжальны* дождж і інш.

У ролі эпітэта могуць таксама ўжывацца складаныя прыметнікі (*вечназялёны рай, мы маўкліва-гаваркія, зламысная* ноч, *злахітры лёс*), дзеепрыметнікі (*расхітаная* зямля, *пажоўклая трава засохлай* восені, *непражытыя драмы і пачуцці, закарэлыя* сэрцы людзей на зямлі, *крык ажылых* вуснаў), прыметныя і дзеепрыметныя звароты (*мама, прыкутая* да клятага ложка *небыцця; вечна прыгожая* жанчына; *душа, прапаленая* да *донца гаручай жоўцю* *крыўды; анёлы, праклятыя* Богам).

Галерэя вобразаў, створаных ці аздобленых вобразнымі азначэннямі, здзіўляе і захапляе, бо складаецца ўражанне, што кожная з’ява / паняцце прайшло праз уважлівае вока і неабыхавое сэрца творцы, у выніку набыло менавіта той сэнс (горкі ці салодкі), які быў наканаваны чалавеку лёсам.

Метафара – словаўжыванне з пераносным значэннем. А. Патабня характарызуе гэты троп як “выраз, перанесены для прыгажосці маўлення з яго першаснага, сапраўднага / праўдзівага значэння на іншае, ці, як часцей за ўсё вызначаюць граматысты, выраз, перанесены з месца, дзе яно з’яўляецца сапраўдным, на іншае месца, дзе яно з’яўляецца несапраўдным” [6, с. 173]. Прытрымліваючыся традыцыйнай структурнай класіфікацыі тропа, агульнапрынятай у лінгвістычнай навуцы, зазначым, што ў мастацкім маў-

ленні вобразныя сродкі маюць той праўдзівы аўтарскі сэнс, які дапамагае вырашыць пэўныя эстэтычныя задачы.

Выяўленыя метафары кніжыцы маюць назоўнікавую (*навуцінне памылак, ачмурэнне надзей, голас перасцярогі, цяпло славы, краты лесвіц, сіло прыступак, прыцемкі былога, сігнал галасоў, каардынаты жыцця, далягяды гадоў, ростані часу, кволасць душ*) і дзеяслоўную структуру (*наканаванасць кліча, зоркі прымоўклі, чакае самота, рассыпаліся па хвалях караблі, расхінуць душу ўшыркі, асудзіць на бяскрыласць*).

Узаемадзеянне тропаў заўсёды больш выразнае, чым адно слова / адзін троп, паколькі ў мікракантэксце дазваляе выявіць адразу дзве і больш рысаў адной з’явы ці паказаць розныя з’явы ў іх узаемадзеянні: *нямыя погляды зорак, срэбны шлох хваляў, могілкавая ціш душ, злахітрыя змова лёсу, ліпкія шчупальцы кроз, людзі аплялі нябёсы навуціннем лесвіц, завершанае палатно жыцця, здрада звiла гняздо ў злахітрых сэрцах, здрада тоіцца ў глыбiнях двурушных душ, пазыўныя ратавання душ, моўчкі твая душа сядзе да мяне на калені і прытуліцца да маёй душы, нечаканы віраж непражытага лёсу, часцінкай сардэчнай вібрацыі працінае навiлёт увесь сусвет, самотная скруха душ, засмечаныя жвiрам успамiны*.

Даследуючы мову мастацкіх твораў, В. Маслава прыйшла да слушнай высновы: “Кожная моўная адзінка, якая выкарыстоўваецца аўтарам, з’яўляецца носьбітам той ці іншай ідэі, рознікам той ці іншай функцыі” [2, с. 7], таму структура, змест і функцыя – трыадзіны вектар апісання тропаў.

Параўнанне ў малой запасной кніжыцы В. Чаропкі рэдкі вобразны сродак, але арыгінальны, са спецыфічным аўтарскім зместам; што да структуры, то ў пераважнай большасці гэта сціслыя злучнікавыя тропы: *жанчына мініяцюрная, як дзяўчо, крохкая, як птушачка; пайду лёгка, як воблака над зямлёй; душы, як птушкі, трапляюць у сіло; смешныя, як скамарохі; у касмічным пыле заблукалі дзве планеты, як непаслухмяныя дзеці згубіліся сярод жыта*.

Бяззлучнікавая разнавіднасць тропа, што кваліфікуецца як фальклорная разнавіднасць, таксама мае лаканічную структуру: *навуком крадзецца сон, у руках нежыўцоў грошы робяцца нябожчыкамі, прытоішыся ў траве вузкаяй, матляемся маятнікам туды-сюды, вала-сы сцякалі хвалямі з маёй далоні*.

Маўленчай адметнасцю твора выступаюць шматлікія і разнастайныя **паўторы**, з дапамогай якіх вылучаюцца сэнсава і эмацыйна важныя адзінкі: чытачу не трэба думаць, над чым

зсяроджвацца; аўтар ідзе праз аднастайнасць маўлення да яго экспрэсіўнасці; паўтарацца могуць словы ў той самай ці ў іншай форме, гукі / марфемы (у тым ліку каранёвыя), спалучэнні слоў / сінтаксічныя адзінкі для ўзмацнення ўражання. Вялікая колькасць паўтараў у запасной кніжыцы дазваляе сцвярджаць, што аўтар стварае наўмысную маўленчую таўталагічнасць, якая кваліфікуецца як фігура **антыэліпс**, праз якую пісьменнік гаворыць больш, чым сказана; у такім выпадку, як сцвярджаюць навукоўцы, падтэкст значна багацейшы за тэкст [7, с. 210].

Твору ўласцівы:

– паўтор слова ў той самай ці іншай форме (магчыма, з іншым значэннем): мы **загінем** ад здрады, калі баімся **загінуць** у баі; нельга крыўдаваць на **абы-што**, якое мае свой **неспазнаны сэнс**, калі табе даюць яго **спазнаць**; адчуваю **патрэбу**, а **патрэбы** няма;

– паўтор аднакаранёвых слоў: **хто ў чысцілішчы ачышчае** душу; усё ж мы вартыя глытка вечнасці паміж **былым** і **небылым**; **вось тут**, у водах **Леты**, хай кануць на дно ўсе нашы **расчараванні** і будзем мы **зачараваныя** хмяльным жыццём **напоем**; не адрозніць **зачараванне** ад **расчаравання**; па **вызначаным** манеўры, у **прызначаны час**;

– каламбурныя выразы таўталагічнага характару: **бачаць нябачнае**, а **не чуюць чутнае**;

– антытэтычная анамінацыя – семантыкастылістычнае супрацьпастаўленне аднакаранёвых слоў, уключэнне іх у супрацьпастаўленыя часткі, від гульні слоў і адначасова антытэзы [7, с. 208]: **пазнаю невядомае**, а **вядомае не ведаю**; **разумею незразумелае**, а **зразумелае не разумею**; **парушыўся** прывычны закон **непарушнага існавання зорак**;

– скразныя паўторы як адметнасць аўтарскага стылю: праз паўтораныя словы аўтар што-раз згадвае тое самае паняцце, тую самую асобу, якія важныя для яго (немагчымай бачыцца аўтару яго дарога без душы, без каханай), ці, наадварот, цяжка быць у адзіноце, асабліва сярод людзей: **заўсёды будзеш чуць іх галасы і вясці з душамі** размовы, як вечнае пакаранне за сваю загубленую **душу**; **А навошта мне адзінота сярод адзіноцтва адзінокіх? Няўжо, каб адзінота** паядала мяне з **клопатам адзінокіх**; **Не мая, не мая**, а без **вас** гэты свет не для **мяне**. **Адчуваю Ваш боль**, як **баліць** Ваша сэрца, **адчуваю** такую самоту, але я не суцешу **Вас**... **І Вы не мая, не мая, і Вы не для мяне**.

Некалькі функцый паўтараў вызначае В. Ляшчынская: вылучэнне, ўзмацненне, падкрэсліванне гучання і актывізацыя семантыкі слова, выражэнне эмоцый і стварэнне вобразнасці, сэнсавая звязка тэксту, магчымасць уздзеян-

ня на чытача, фарміраванне эстэтычных каштоўнасцей твора [1, с. 262]. Нам бачыцца, што выяўленая навукоўцам поліфункцыянальнасць паўтараў уласціва маўленчай тканіне кніжыцы.

Даследаваны матэрыял паказвае, што **фразаеалогія** як крыніца ўзбагачэння маўленчай палітры тэксту запатрабавана аўтарам у некалькіх аспектах; гэты маўленчы ўзровень вызначаецца багаццем, для яго характэрна ўжывальнасць устойлівых выразаў:

1) з узуальнай функцыяй: **падняўся на крыло**; **ні людзям на патрэбу**, **ні багам у пацеху**; **няма ліха без добра**; **глядзець праўдзе ў вочы**; **збіць з панталыку**; **пайшло-паехала**; **намыліўся даць стракача**; у кожная **свая праўда**;

2) з аказіянальнай функцыяй, якая рэалізуецца праз пашырэнне складу кампанентаў (аўтарскі кампанент удакладняе змест выразу): **расхіну душу ўшыркі да безабароннай прастаты**; **перайначылі свет** на свой **капыл**; **дзе ж цябе насілі недарэчныя сны**; адказнасць ляжыць на **ягоных** плячах; у адной **руцэ** – **крыж**, у другой – **меч**.

Шматлікія выразы, створаныя В. Чаропкам, прэтэндуюць на крылатасць – на выхад за межы аўтарскага маўлення і паўтаральнасць у літаратурнай мове: **Значыць, я нешта значу**, калі зоркі **падаюць мне ў рукі**; **Не так усё кепска**, калі мы **пацяшваемся з мінулага свайго**; **нельга крыўдаваць на абы-што**; **Мы кідалі выклік лёсу і не вытрымлівалі яго іспытаў**; **І гэтае кароткае імгненне і ёсць наша прызначэнне і само наша жыццё**; **Дык памры для ўсіх**, для сябе **стварай сваё**, **пакуль у светлым раі не адшукаеца месца і для цябе**.

Адметны факт аўтарскага стылю, важная сэнсава-структурная ўласцівасць мовы разгляданага твора – **інтэртэкстуальнасць**. Вядома, што “акрамя канкрэтнага мастацкага тэксту (МТ), які ўспрымаецца ў дадзены момант чытачом, на яго канцэптуальную сістэму (КСЧ) – між іншым, як і на канцэптуальную сістэму аўтара (КСА) – уздзеінічаюць іншыя мастацкія тэксты, з якімі чытач узаемадзеінічаў раней” [2, с. 20]. Адметнасць выкарыстання тэкстаў іншых аўтараў у В. Чаропкі – цытаванне, якое, як правіла, завуалюванае, фрагментарнае, але пры ўмове начытанасці першакрыніца відавочная: **Сам прарываюся да галавакружэння да зорных вышынняў і ўпісваю там адкрыцці вечнай існасці на прастай маёй беларускай мове, каб ведалі, каб не забылі...**; **Але ўсё роўна сумна, бо штучныя крылы ніколі не заменяць жывыя, і ніколі ўжо не паляціш у самастойны палёт да зор**; **...і вось тады нарэшце таемнае зробіцца відавочным**; **Магчыма, пашкадуе толькі той, каму дастанецца твой запавет**, у якім **спадчыны** няма, бо **нічога табе твайго не належыць**; **Наракаем, дакараем, клянём, выракаемся, заракаемся да новага**

“**Аз воздам**”, каб зноў каяцца... Так пішам сваю **запасную кніжыцу жыцця!** – ад Бібліі, Скарыны, Багушэвіча, Багдановіча, Купалы ідзе аўтар у спасціжэнні жыццёвых ісцін, і мы разам з ім.

Графічны ўзровень не мае вялікай колькасці адпаведных паказчыкаў экспрэсіўнасці мовы; улюбёны аўтарскі астэрызм – гэта ўзвядзенне агульных назоўнікаў у статус уласных праз напісанне іх з вялікай літары, а гэта азначае, што пісьменнік надае ім асаблівае значэнне: **Здаецца, такая крохкая і кволая гэтая Прыгажосць, што, як кветка, завяне ў непагадзь; Не для мяне яе Пекната, недаступна яна да розуму мне, ненаглядная яна для маіх вачэй; Папрасі, і будзе дадзена і табе дзеля ласкі – Ласка.** Любое слова можа набыць асаблівы сэнс, і гэта можа быць падкрэслена праз вялікую літару – графічна: **На адной планеце – Ён. На другой засталася Яна.** І няма справы законам светабудовы, што **Ён і Яна** ніколі ўжо не сустрэнуцца... У сваю чаргу выкарыстана антанамасія, якая, наадварот, абагульняе змест і праз гэта характарызуе, часам выказвае знявагу; у дадзеным выпадку гэтае пачуццё пацвярджаецца эпітэтам: **Ачмурэлых ньютанаў** азарыла думка аб новай знішчальнай бомбе – яблыку.

Сінтаксічны ўзровень твора, з аднаго боку, вызначаецца адметнымі рысамі прозы (складаныя сказы, сказы ўскладненай будовы), а з другога – яму ўласцівы некаторыя стылістычныя прыёмы, прадуктыўныя ў паэтычным маўленні:

– **анафара**, якая адносіцца да пазіцыйнага тыпу паўтораў; нягледзячы на тое, што твор праявічны, яна выступае актыўным экспрэсіўным сродкам: **Недаляецца ім да Бога, не падняцца да аблокаў аж; Мы называем сябе рыцарамі, мы называем сябе князямі, а ваявалі заўсёды за спінамі ваяроў, пасылаючы іх на смяротны бой; Мы** закахаліся ў сваіх аднакласніц... **Мы** шукалі забаваў... **Мы** кідалі выклік лёсу... **Мы** заблукалі ў часе на гады...; **Бывае**, лянота падняць вочы і ўбачыць зоркі... **Бывае**, лянота схіліцца і падняць з дарогі падкову... **Бывае**, лянота і жыць, бо і жыццё надакучыла і нішто ў ім не выклікае захаплення...;

– **антытэза** мае як аўтарскі змест, так і агульнамоўны; па структуры – простая (аднакампанентная) і складаная (шматкампанентная): ...і нам цяпер не разабрацца ні ў **радасцях** сваіх і ні ў **смутку**, не ўбачыць сябе сярод постацей людзей, не вызначыць свайго я сярод агульнага **мы**; як неўзабаве **радасць** змянілася **самотай**, нібыта на **промень сонца** сеў **цень начы**; дык не будзем спяшацца на той **цмяны бераг Леты**, пасядзім яшчэ на гэтым **светлым свеце**; Каб у **прыцемках** зайграў **ружовай фарбай** наш апошні дзень;

І **наша ўжо не наша, а чужое**; ...мы хаваемся ад **святла ў чорную цемень**; Мы прыдумваем **імёны**, нам даюць **мянушкі**; **Вось** адкуль бяруцца дзеці: з **трагедый і шчаснасці**; У далёкай маёй **маладосці** засталася яна, і **вось на старасці год** вярнулася да мяне; няма **даўніх** сяброў, а **новых** завесці не тое што час, а **расклад гадоў** не дазваляе;

– **аднародныя члены сказа** – актыўны сродак узмацнення выразнасці. Свет разнастайны, ён увасобіўся ў мове; мова багатая праз багацце свету, але значна багацейшая за яго, бо сінанімія дэманструе моўную разнастайнасць, у сваю чаргу аднародныя члены сказа адлюстроўваюць багацце свету: **Як ні намагаліся, як ні ішлі – рассыпаліся на хвалях караблі. Не пракласці шлях, не вызначыць маршрут, не сабраць іх у адну эскадру, не адкрыць заповітную зямлю; І ўсё адно: як уладкавацца, як прыстасавацца, як прыладзіцца, як прымазацца да жыцця.** У рады аднародных членаў сказа могуць уключацца ўласна сінонімы ці словы з блізкай семантыкай, а таксама выразы перыфрастычнага характару – функцыя іх будзе ў такім выпадку ўзмацняльная: **Не прынеслі яны нікому радасці, не ашчаслівілі і сваіх скар – гаспадароў; У руках нежыўцоў і грошы робяцца нябожчыкамі, напярвымі адзнакамі іх марнасці; ...дзеля ласкі папрасі дапамогі і спагады.**

Як бачым, свет адлюстраваны ў мове; жыццё напоўнена рэчамі; у рэчах увасобіўся жыццясвет. І кожны творца “выбірае падзеі, словы, форму аповеду пра іх” [3, с. 178].

У праявічным маўленні шмат рэдкіх адзінак, што падкрэсліваюць індывідуальнасць манеры пісьма: сярод іх – **пытальныя сказы**, яны, адрасаваныя чытачу-суразмоўцу, валодаюць экспрэсіўнай функцыяй, дапамагаюць чытачу задумацца: **Што падумаюць маленькія чалавечкі, калі насталеюць і стануць дарослымі людзьмі? Які ім пакінулі мы свет?; кампазіцыйны стык:** **Адкуль бяруцца дзеці? Дзеці** адкажуць нам, што **тата і мама** набылі іх у дзіцячай краме...

Слушна зазначыў у свой час Ю. Тынянаў, што для мастацкага тэксту «зусім лішняе ставіць падзагалолак “апавяданне” ці “апавесць” – гэта тое самае, што друкаваць на кнізе – “кніга”, а над вершам – “вершы”. Кожны жанр важны, калі адчуваецца» [9, с. 463]. Аднак варта зазначыць, што калі гаворка ідзе пра аўтарскія жанры (аўтарскія вынаходніцтвы / наватарства) і калі радок-жанр становіцца часткай тэксту (ці, як у Алеся Разанава, назва становіцца часткай тэксту, утвараючы фігуру калца) [5, с. 114–115], то такі падзагалолак арганічны, натуральны. У Віктара Чаропкі радок, які вызначае жанр у падзагалоўку, таксама паўтараецца напрыканцы

твора. Спачатку аўтар нібы задае тэму, вызначае кампазіцыю аповеду, потым разважае, згадвае, аргументуе і на завяршэнне тэксту паўтарае выказаныя ў самым пачатку словы.

Душа ўступае ў канфлікт са светам, калі значна багацейшая ці, магчыма, бяднейшая за яго. І тады яна не прымае светабудовы або свет не прымае яе. Вытрымаць выпрабаванні лёсу, злахітрага, без кахання, без сяброў, без Божай Ласкі няпроста. Аднак, шануюны аўтар, няхай пераважаць вагі з дабром, каб Вы сказалі свету: ён для мяне!

Спіс літаратуры

1. Ляшчынская, В. А. Слова ў паэзіі Янкі Купалы / В. А. Ляшчынская. – Мінск : Беларус. навука, 2004. – 272 с.
2. Маслова, В. А. Филологический анализ художественного текста : учеб. пособие / В. А. Маслова. – Минск : Універсітэцкае, 2000. – 173 с.

3. Одинцов, В. В. Стилистика текста / В. В. Одинцов. – М. : URSS : Либроком, 2014. – 263 с.
4. Пешковский, А. М. Вопросы методики родного языка лингвистики и стилистики / А. М. Пешковский. – Москва – Ленинград : Гос. изд-во, 1930. – 176 с.
5. Пісарэнка, А. М. Стылістыка беларускага мастацкага маўлення / А. М. Пісарэнка. – Мінск : БДКУМ, 2020. – 263 с.
6. Потебня, А. А. Теоретическая поэтика : учеб. пособие для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений / А. А. Потебня. – СПб. : Фил. ф-т СПбГУ ; М. : Изд. центр "Академия", 2003. – 384 с.
7. Романова, Н. Н. Стилистика и стили : учеб. пособие : словарь / Н. Н. Романова, А. В. Филиппов. – М. : Флинта : МПСИ, 2006. – 416 с.
8. Сырица, Г. С. Филологический анализ художественного текста : учеб. пособие / Г. С. Сырица. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2015. – 344 с.
9. Тынянов, Ю. Н. История литературы. Критика / Ю. Н. Тынянов. – СПб. : Азбука-классика, 2001. – 512 с.
10. Шмелев, Д. Н. Избранные труды по русскому языку / Д. Н. Шмелев. – М. : Языки слав. к-ры, 2002. – 883 с.

Майстэрства слова

Таццяна АСТАПЧЫК,
кандыдат філалагічных навук

АФАРЫЗМЫ Ў ПАЭЗІІ МІКОЛЫ ШАБОВІЧА НА МАТЭРЫЯЛЕ КНІГІ “МАЛАДЫЯ МРОІ МАЛАДОГА ЛЕТА”

УДК: 811.161.3'373.7

Артыкул прысвечаны вывучэнню афарызмаў сучаснага беларускага паэта М. Шабовіча. Структураванне афарызмаў ажыццёлена ў межах сямі семантычных блокаў, якія, у сваю чаргу, уключаюць у сябе семантычныя палі. Афарыстычнае асэнсаванне найперш атрымалі філасофскія пошукі паэта і праблемы творчасці. Разглядаюцца ў тым ліку і задзейнічаныя пры стварэнні афарызмаў моўныя сродкі на лексічным і граматычным узроўнях.

Ключавыя словы: афарызм, семантычнае структураванне, моўныя сродкі, стылістычная роля.

The article is devoted to the study of the aphorisms by the modern Belarusian poet M. Shabovich. The structuring of the aphorisms is carried out within seven semantic blocks, which, in turn, include semantic fields. First of all, an aphoristic interpretation is given to the poet's philosophical search and the problems of literary work. The article also considers the language tools used in the creation of the aphorisms at the lexical and grammatical levels.

У сучаснай лінгвістычнай парадыгме набіраюць сілу тэндэнцыі да сканцэнтраванасці на моўнай асобе як суб'екце і аб'екце маўлення, што абумоўлена антрапацэнтрычным падыходам пры інтэрпрэтацы фактычнага матэрыялу. Менавіта ў афарызмах сканцэнтраваны каштоўнасныя арыенціры, канцэптуальныя ўяўленні пра свет, лаканічныя высновы, самастойна здабытыя ісціны. Пад афарызмам, на наш погляд, варта разумець неардынарнае выказванне, якое мае генералізаваны характар і ўключае ў сябе план зместу (думку) і план выражэння (моўныя сродкі – лексічныя і граматычныя). У артыкуле разглядаюцца структурныя і семантычныя асаблівасці афарызмаў сучаснага беларускага паэта Міколы Шабовіча (на матэрыяле кнігі “Маладыя мроі маладога лета”)*.

З мэтай структуравання афарызмаў эмпірычным шляхам вылучаем наступныя семантычныя блокі:

- “Філасофскія пошукі”;
- “Творчасць”;
- “Каханне”;
- “Радзіма”;
- “Адносіны паміж людзьмі”;
- “Часавыя прамежкі жыцця чалавека”;
- “Педагагічная прафесія”.

У межах кожнага семантычнага блока вылучым семантычныя палі, што дазволіць найбольш падрабязна і сістэматызавана разгледзець афарыстычную скарбонку паэта. Пры аналізе моўных сродкаў мастацкага тэксту ўвага даследчыкаў звычайна скіравана на стылістычныя патэнцыялы лексічных адзінак, а стылістычная роля марфалагічных формаў і сінтаксічных канструкцый вывучана недастаткова. У сувязі з гэтым лічым актуальным і мэтазгодным разгледзець у

* Шабовіч, М. Маладыя мроі маладога лета : новыя вершы / М. Шабовіч. – Мінск : Мінкопрынт, 2017. – 132 с.